

Amalı vətənə xidmət olanlar: Mir Kazım Aslanlı Sarəng

Azərbaycanın hər bucağı bir gözəllik nümunəsi, bir tarix səhifəsi, bir sirr yatağıdır. Yurdu qarış-qarış görmək, onun hər xüsusiyyəti ilə yaxından tanış olmaq isə zövqdür, bilgidir, maariflənmədir. Bu günlərdə təbiəti, möcüzə suları, çayları, meşələri ilə köülləri oxşayan Masallı rayonunda 1 həftəlik gəzintidə oldum.

Çox maraqlı məqamlar, insanlar, abidələrle tanış oldum. Təəssürlərimi oxucularıma başqa yazılarımda bildirəcəyəm.

Masallıdan İsti Su sanatoriyasına gedən yolda bir abidə-qəbir diqqətimi çəkdi. Mir Kazım Aslanlı Sarəng!

Məzarlıq Qərblər kəndinin təxminən 2 km-də idi. Məzarlıqda heç vaxt adına-soyadına rastlamadığım bu büst-abidənin sahibinin kim olması internet üzərindən onu axtarmağıma səbəb oldu.

Əslində baxmayaraq ki, mən tanımadım, amma Mir Kazım Aslanlı Sarəng dövrünün ən mükəmməl insanlarından biri olub. Yəni xalqın xidmətində duran hər kəs əslində elə ən mükəmməl bir insandır ki, Mir Kazım bəy də bu missiyanın daşıyıcılarından olub. O şair, alim, həkim, müəllim və bəstəkar kimi xalqına xidmətdə olduğu üçün yaddaşlarda yaşayır.

Mir Kazım Mir İskəndər bəy oğlu Aslanlı 1912-ci ildə Masallı rayonunun İsi kəndində bəy ailəsində anadan olub. O, doğulduğu il atası vəfat edib. Onu anası Mehrac xanım, babası Mirabdulla bəy böyüdüb boya-başa çatdırıb.

Məlumatlarda deyilir ki, XX əsrin 60-cı illərində İstisuyun həqiqətən də müalicəvi olmasını Mirkazım Aslanlı sübut edib. O vaxtlar alimin kəşfi böyük maraq doğurub və Sovet İttifaqının ayrı-ayrı yerlərindən 12 alim İstisu məkanına gələrkə əlavə tədqiqat aparıb və kəşfi təsdiqləyiblər. 1971-ci ildə Masallı istisuyu xüsusi əhəmiyyətli ümumittifaq müalicəvi kurort sanatoriyası adını alıb.

Mirkazım Aslanlı-Sarəng elmi əsaslarla sübut edib ki, Dəmbəlov dağının döşündən çıxan isti su ilə revmatizm, oynaq ağrıları, artroz kimi fəsadları, pisarizoz, germatit, neyromatit, göbələk xəstəliyi, ekzema, böyrək və sidik yolları xəstəlikləri - pielit, uretrit, piolonefrit, habelə radikulit, prostatit, hipertoniya, qara ciyər xəstəlikləri və öd xəstəlikləri, qadın xəstəlikləri, mədə-bağırsağ ağrıları, travmatik ağrılar müalicə oluna bilər. 30 il erməni-rus işğalında olan Kəlbəcərdən sonra onun missiyasını Masallı İsti suyu yerinə yetirib. Həkim olaraq Mir Kazım bəyin, zənnimcə, ən böyük xidməti belə bir müalicəvi suyu xalqına tanıtması olub...

Digər xidmətləri ilə bağlı tanınmış yazıçı Mustafa Çəmənlı yazır: "Bu istedadlı gənc ibtidai təhsilini başa vurduqdan sonra əvvəl Lənkəranda pedaqoji, sonra Zaqatala şəhərində kənd təsərrüfatı texnikumuna daxil olmuşdu. Oranı bitirdikdən sonra Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda təhsilini davam etdirirdi. İnstitutu bitirdikdən sonra Zaqatalada təhsil aldığı texnikumda müəllimlik etməyə başlamışdı.

Mir Kazım Aslanlı fitrətən istedadlı adamdı. Şairlik, bəstəkarlıq istedadı vardı. Lakin onun gəncliyi mürəkkəb dövrə təsadüf etmişdi. Sovet hökuməti əllərindən olan-qalan var-

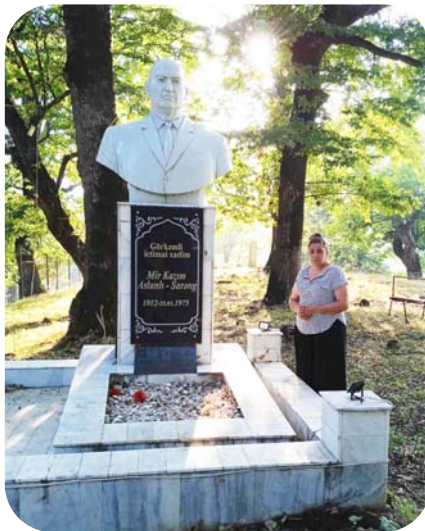
dövlətinə aldığı bu bəy balalarına etibar etmirdi. Bolşevizmin əsl mahiyyətini anlamayan muzdur uşaqları da Mir Kazım Aslanlıya "bəy balası" deyər xər baxırdılar. Belə münasibətlər onun qəlbinə yaralayır, bir yerdə qərar tutmağa mane olurdu.

Mir Kazım Aslanlı 1935-ci ildə Tibb İnstitutuna qəbul olundu. Onda onun 23 yaşı vardı. İradə göstərən institutda təhsilini davam etdirib oranı bitirdi. Bir müddət həkim kimi çalışdı, daha sonra, 1951-ci ildən başlayaraq ömrünün axırına qədər N.Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunda pedaqoji fəaliyyət göstərdi. Mir Kazım Aslanlı 1955-ci ildə "Masallı Hidrogen sulfidi sularının poliatriflorə təsiri" mövzusunda dissertasiya müdafiə edib, tibb elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı. İnstitutun fizioterapiya şöbəsində fəaliyyət göstərən Mir Kazım Aslanlı bu illər ərzində çoxlu sayda həkim mütəxəssisi yetişdirmiş, professor E.İ.Pasinkovun "Ümumi fizioterapiya" dərslərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdi. Çox təəssüf ki, onun bu dəyərli tərcüməsi də biganəlik ucubətindən sağlığında yox, vəfatından çox illər sonra işıq üzünə çıxmışdı.

Doğrusu, məni Mir Kazım Aslanlıın pedaqoji və həkimlik fəaliyyətindən daha çox onun şairlik və bəstəkarlıq fəaliyyəti maraqlandırır. Təsədüfi deyil ki, Mir Kazım Aslanlıın musiqiyə olan marağı 1938-ci ildə onu konservatoriyaya, Üzeyir bəyin yanına gətirib çıxarmışdı. Əlbəttə, onu, repressiya dövründə Üzeyir bəyin yanına təkcə musiqi istedadını tam üzə çıxarmaq arzusu deyil, həm də bir bəy balası olaraq onun ölkədəki nüfuzuna sığınmaq, ona güvənmək istəyi gətirmişdi. Üzeyir bəy də bu istedadlı gənci fitnə-fəsadlardan qorumuşdu. Həmkarım, Mir Kazım irsinin tədqiqatçısı, yazıçı-publisist Nurəddin Ədilöğlunun yazdığına görə, Üzeyir bəy, həttə Mir Kazım Aslanlıya piano da bağışlaymış. Mir Kazım Aslanlı bir çox musiqi alətlərində çalmağı bacarsa da, ən çox sevdiyi və çox vaxt yanında gəzdirdiyi skripka olmuşdur. O, "Qəhrəman qız", "Şirvan gözəli", "İntizar" və s. mahnıların, bitməmiş "Dəmbəlo şikəstəsi" simfoniyasının müəllifidir. Onun musiqi sahəsindəki çabaları heç də bunlarla bitmir. Filologiya elmləri namizədi, şair Dəmir Gədəbəyli 2 sentyabr 1988-ci ildə "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetində dərc etdiyi "Sazdan sözə, sözdən işə" məqaləsində yazır:

"Həyatdan vaxtsız köçmüş tibb elmləri namizədi, dosent Kazım Aslanlıın həm də musiqi ixtisası vardı. O, böyük bəstəkarımız Ü.Hacıbəyovun tələbəsi olmuşdu. Gözəl skripka, piano çalır, musiqi bəstələyirdi. O, skripkada "Baş müxəmməsi" çalanda köülləri titrətdirdi. Sözümdə bəy deyil. Kazım Aslanlı 1968-ci ildə bizim musiqidə - Şərq musiqisində nota almaq işini asanlaşdıraraq (dördü də bir) səslər barədə elmi iş yazmışdı. Həmin əsəri o, respublika Bəstəkarlar İttifaqına, Mə-

dəniyyət Nazirliyinə təqdim etmişdi. Ancaq bəzi bəstəkarlarımız ona "bu məsələni açıbağartmamağı" tövsiyə etmişdi. Çünki Avropa musiqisində ? səslərin yazılışı yoxdu. O vaxtlar K.Aslanlı fizika institutunda laboratoriya şəraitində həmin səsləri ölçdürmüş və mövcud olmasını təsdiq edən sənəd də gətirib

əsərlərinə əlavə etmişdi. O, həmin səslərə uyğun YENİ PİANONUN sxemini də vermişdi. Ancaq təəssüf ki, alimin işinə əhəmiyyət verən olmadı" (N.Ədilöglü. "Yarımqıç qalmış şikəstə", Bakı, "Adiloğlu", 2005, səh. 39).

Çox şükür ki, bu həkim-bəstəkarın, şairin Azərbaycan radiosunun fondunda skripkada ifa etdiyi "Sarı bülbül", "Muğam-bayati", "Klassik aşiq havaları" adlı fantaziyaları yadigar saxlanılır. Əlbəttə, bu gün bu bir təsəlli olsa da, çox azdır, istedadlı bir musiqiçinin, şairin könül dünyasından bir damladır. Bütün bunlar biganəliyin, gözügötürməzliyin, qədirlənməzliyin acı nəticələridir. Mən bu qənaətə bir daha Nurəddin Ədilöğlunun aşağıdakı şəhidliyindən sonra gəldim. O yazır:

"Mir Kazım Aslanlı 60-cı illərin sonunda "Svema" maqnitli lentləri olan qutuların üstünə öz xətti ilə "Şikayət və təsəlli", "Uca dağlar", "Qızıl piyalələr", "Ay bənövşə!", "Hind gözəli" fantaziyası sözlərini yazıb. Nədənə diqqətimi ən çox "Ürəyimin səsi" sözlərini yazdığı lent cəlb etdi. Görəsən, nələrdən xəbər verirdi "Sarəng ürəyinin səsi?" Doğrudan da, itihamedici və düşündürən sualdır və buradaca xatırladım ki, onun musiqi irsi hələ də öz peşəkar araşdırıcısını gözləyir.

Otuzuncu illərdən başlayaraq şeirlərini ara-sıra dövrü mətbuatda çap etdirən Mir Kazım Aslanlı musiqiyə olan sonsuz məhəbbətini şeirləri ilə də ifadə etməyə çalışmışdır. O, "Ey həkim" adlı şeirində yazır:

*Söz var, musiqidir ruhun qidası,
Qəlbim məhəmdir, eşqin sadası.*

*Tutmaqla bolluca təkcə dərmana,
Çıxarmaz xəstəni həkim bir yana.
Ey həkim, olsaydım yerində sənin,
Musiqi olardı adı nüsxəmin.
Birinə yazardım mən "Şəbi-hicran",
Birinə yazardım "Sevgili canan".
Birinə yazardım tar dilində "Şur",
Birinə yazardım "Rəng" ilə "Mahur".
Birinə "Humayun", "Şüştər ahəngi",
Birinə "Bayatı", birinə "Cəngi".
Birinə yazardım qəmli "Düğah",
Birinə yazardım şən "Çahargah".
Şirvanın, Muğanın qədim avazı,
"Bayatı Şiraz", "Kürdü şahnaz".
...Birinə Sarəngdən yüz rəng yazardım,
Daha yüz min gözəl ahəng yazardım!
Ey həkim, olsaydım yerində sənin,
Musiqi olardı adı nüsxəmin.
Dərdi arıdardım, tez qocaldardım,
Xəstəmi çalğıyla mən sağaldardım".*

Mənbələrdə deyilir ki, Mir Kazım Aslanlı xeyli gec, 1945-ci ildə öz həmyerlisi, özündən yaşca çox kiçik olan Fəridə xanım ilə ailə qurub. Mir Kazım Aslanlıın övladı olmayıb.

Mir Kazım Aslanlı 25 yanvar 1975-ci ildə Bakı şəhərində vəfat edib, doğulduğu İsi kəndindəki qəbristanlıqda, özünün vəsiyyətinə görə müqəddəs "Göy öküzün məzarı"nın yaxınlığında dəfn olunub.

"Mir Kazım ömrünün qayəsi-kredosu idi. Bir mənası da "yüz rəng" olan "Sarəng" təxəllüsünün sahibinə tanrı bir neçə istedad bəxş eləmişdi. Belə nadir insanlara dünyada həmişə təsadüf olunmur. Bir neçə sənətin mahir bilicisi olan Sarəngi öz zəmanəsində müasirləri çox yaxşı tanıyırdılar. O, görkəmli alim, cəfakəş həkim, pedaqoq, şair, tərcüməçi, bəstəkar, musiqişünas olaraq geniş şöhrət qazanmışdı. Elə Sarəng ömrünün davamı da onun parlaq istedadından yadigar qalan könül əmənləridir.

Çox təəssüflər olsun ki, sağlığında olduğu kimi, ölümündən sonar bir müddət elimizin-obamızın bu mənəvi zirvəsi görməməzliyə vurulub".

Bu fikirlər də tanınmış yazar Nurəddin Ədilöğluna məxsusdur.

Qeyd edək ki, ötən il, noyabrın 28-də Nizami Kino Mərkəzində "Sarəng" sənədli filminin təqdimatı keçirilib. "Masal prodakşn"ın istehsalı olan ekran əsəri tanınmış bəstəkar, şair, həkim, alim, pedaqoq Mir Kazım Aslanlı Sarəngin həyat və yaradıcılığına həsr olunub.

"Sarəng" sənədli filminin İdeya və sənəri müəllifi Cəfər Cəfərov, Quruluş və təsvir rejissoru Elsevər Əliyev, Montaj rejissoru Faiq Mirzə, Diktör Gültəkin Cəfərova, Məsləhətçi Nurəddin Ədilöğludur. Sənədli filmə Mir Kazım Aslanlı Sarəng rolunu Masallı Xalq Teatrının baş rejissoru Cəmaləddin Əliyev canlandırıb.

Əntiqə Rəşid

